

مقام زن در آئین زرتشتی

آیا ازدواج با محارم، در میان زرتشتیان واقعیت دارد یا یک اتهام است؟

مدخل،

زرتشت، یک شخصیت تاریخی و یک متفکر پرجاذبه کشور ما بود که در حدود سه هزار و پنجاه سال پیش از امروز با جسارتی نبوغ آمیز بر ضد خدایان چندگانه طبیعت بر خاست و مردم را به پرستش خدای یگانه و راستی و درستی دعوت کرد. زرتشت اندیشمند مبتکری بود که مردم را از صحرای غربی و کوچ نشینی به اسکان در واحدهای روستائی و کشت و زراعت و آباد کردن زمین تشویق و ترغیب نمود و باورهای راستی و درست اندیشی و یکتا پرستی خود را در کتاب "اوستا" به یادگار گذاشت.

- آئین زرتشتی، علاوه بر اینکه دین خدا پرستی است، دین اختیار و انتخاب هم هست. زرتشت دو راه را به انسان نشان میدهد: یکی راه "راستی و نیکی" است و دیگری راه "دروغ و بدی" است و میگوید: آدم دانا از این دو، راه راستی و نیکی را برمیگزیند. پس دین زرتشتی، دین خرد و خردگرائی است، نه دین خشونت و ورزی و شمشیرکشی. - با دریغ که در مراکز تعلیمی و تحصیلی افغانستان از زرتشت و اندیشه ها و اصول آئین و آموزه های اخلاقی وی (اندیشه نیک، گفتار و کردار نیک) خبری نیست. علت آن تعصبات دینی روحانیت مسلمان است. حالانکه دادن آگاهی عمومی از تاریخ ادیان سابقه کشور، چون: دین اکتاب پرستی، دین هندوئی، دین بودائی، دین زرتشتی، دین عیسوی و دین موسوی (یهودی) که در گذشته هر یک در کشور ما پیروانی برای خود داشتند، از ملزومات و جزء جدائی ناپذیر تاریخ کشور است. دادن چنین آگاهی هرگز به معنای تبلیغ و ترویج مجدد آن ادیان شمرده نمی شود، بلکه فهمیدن خطوط کلی سیر اندیشه و تفکر در این سرزمین برای جوانان از ضروریات زندگی بشمار میرود و با فهم آن خطوط کلی است که آنها قادر میشوند تا مزیتها و خوبیهای یک دین را از دین دیگر تمیز بدهند. در آئین زرتشتی، انسانها در نتیجه کارهای نیک و بدشان مورد ارزیابی قرار میگیرند نه بنا بر جنسیت شان. بنابراین در اصول و پایه های آئین زرتشتی تفاوتی میان زن و مرد وجود ندارد و هر دو دارای حقوق مساوی پنداشته میشوند.

مقام زن در آئین زرتشتی:

دکتر جلیل دوستخواه در پیشگفتار یک جلدی اوستا در باره جایگاه زنان یادآور می شود که: « زن در سراسر زندگی همدمش مرد است و همه جا نام و ستایش دوشیزه گان در کنار نام و ستایش مردان می آید. در گاتا ها می بینیم که «زرتشت» با چه مایه آزادی و بزرگ منشی دختر خود «پوروچیستا» را در برگزیدن شوهر آزاد می گذارد و او را مجبور به پذیرفتن پیشنهاد خود نمیکند.

[زرتشت] می گوید: ای پوروچیستا، ای جوانترین دختر زرتشت!

"مزدا اهورا آن کس را که به اندیشه نیک و به پاکی و راستی پایبند است، به همسری به تو می دهد، پس با خرد خود هم پرسی کن و با پارسایی و دانش نیک رفتار کن."

[پوروچیستا] پاسخ می دهد:

بی گمان من او را، که برای خانواده، پدر و خویشان گرامی باشد، برخواهم گزید و دوست خواهم داشت. باشد که روشنایی اندیشه نیک به من برسد و زنی پارسا و پاکدامن در میان پاکان باشم.

"(۱)"

به نظر دکتر کتایون مزدا پور، در آئین زرتشتی، زن از دو دیدگاه منظور میگردد:

یکی زن به عنوان گروه آئین زرتشتی، و دیگری به عنوان یکی از دوجنس بشر که نقش و جایگاهی ویژه در زندگی اجتماعی دارد. در مورد اول، وجدان زن مورد خطاب است و وی به مثابه نیمی از گروندگان دین شناخته می شود. پیامبر او را فرامیخواند تا ببیند و خود دین خویش برگزیند. در دومین نظرگاه، وی یکی از افراد گروه اجتماعی است و نقش خاص خود را چونان دختر و همسر و مادر، در خانواده ایفا می کند. در اینجا زن سهم طبیعی و زیستی زایمان و پرورش نوزاد را برعهده دارد که موجب دوام جامعه و بقای نسل و نوع بشر است.

«بشود که برای یاری و مهریانی مردان و زنان زرتشتی
برای یاری و مهریانی که از آن منش نیک است .
سازمان دوستی ارزو شده پدید آید،
تا وجدان هرکس پاداش شایسته خود را دریابد ،

و آن پاداش راستی است و این ارزو است که خدای دانا می پسندد.» (۲)

در اوستا به زن پارسائی درود فرستاده شده که در اندیشه و گفتار و کردار راست و پاک بوده و از راه علم و دانش ، احترامی برای خود بدست آورده باشد. در فروردین پشت که از روان مردگان یاد میکند، نام زنان بسیاری که از لحاظ میهن دوستی، دین پروری، فرزاندی و پارسائی به جاویدانان پیوسته اند، یاد آوری و بر روان آنان درود فرستاده شده است . در کرده ۳۱ همان پشت روان مردان پاکدامن همه کشورها و پس از آن روان زنان پاکدامن همه کشورها ستوده شده اند. (۳)

به قول داکتر گیگر **Dr. Geiger**، دانشمند و اوستا شناس معروف آلمانی، در دیانت زرتشتی " زن درصاف همسری شوهر قرار می گیرد نه از تابعین او. کنیزش نیست ، بلکه رفیق و همسر در کلیه حقوق باوی شریک و برابر است او در جمیع امور با مردان همراز و در راه انداختن امور خانوادگی و انتظامات آن موافق و هم آواز است. تازمانی که مرد بویژه می بایست با کوشش پیگیر خود لوازم معاش و زندگانی برای خانواده خویش را فراهم آورد و از این جهت لازم بود بیشتر از خانه بیرون برود تربیت فرزندان و آماده کردن خوراک و دیگر کارهای خانگی به عهده زن بود و درخانه داری تسلط واراده کامل بود." (۴)

بنابراین در باورهای زرتشتی زن و مرد دارای حقوق مساوی هستند و زن حق انتخاب شوهر خود را دارد و گاه در رهبری جامعه قرار میگیرد. چنانکه از داستانهای شاهنامه فردوسی و خمسه نظامی برمی آید، زن به سوارکاری می پرداخت و در جنگهای میهنی شرکت می جست. داستان های رودابه مادر رستم و سینه دخت زن کابلشاه، و تهمینه، شاهدخت سمنگان مادر سهراب، و گردآفرید زن هجیر و همآورد سهراب در جنگ دژ سپید، و فرانک مادر فریدون، و زربانو و آذرگشسپ دختران رستم، کتابیون زن کی گشتاسپ شاه بلخ و فرهاد و شیرین و غیره نشان میدهند که این زنان از حقوقی که بدان اشاره شد برخوردار بودند.

زنانشوئی در آئین زرتشتی :

در مذهب زرتشتی، زنانشوئی کاریست بسیار پسندیده و به حالت مجرد زندگی کردن، ناپسند و درخور نکوهش است. در بسیاری از تکه های اوستا، به زرتشتیان سفارش شده که از بی عفتی و زنا و کارهای ناشایست بپرهیزند و همواره و در هر حال کوشش نمایند که گامی برخلاف عفت و پاکدامنی و پرهیزگاری برندارند. هر فرد زرتشتی مکلف و موظف است که وقتی بحد بلوغ برسد برای خود همسری برگزیند و زندگانی خانوادگی را در تحت لوای مهر و محبت و یگانگی و یکرنگی با زن آغاز نماید و در طول زندگانی خود بکوشد که با تولید و پرورش فرزندان نامور و لایق، موجبات خوشبختی و پیشرفت مردم و کشور خویش را فراهم آورد و در عین حال بر طرفداران دین راستی و قوای سپنتامینو بیفزاید تا بوسیله گسترش فروزه های اشوئی و پاکی و راستی و درستی، لشکریان انگره مینو (دروغ و بدی) را منکوب و هدف آخرین مزدیسنا را که ریشه کن کردن و از بین بردن ناپاکی و پلیدی و بدی از دنیا است، عملی سازد. (۵)

در اهمیت زنانشوئی همین بس که نویسندگان اوستائی سه گونه داد و دهش را که موضوع زنانشوئی یکی از آنها است بشرح زیر بر سایر سخاوتها بر تری داده و ستوده اند.

۱- دستگیری بینوایان و مستمندان.

۲- آموزش و پرورش نوباوه گان هم کیش و هم میهن،

۳- فراهم نمودن وسایل زنانشوئی دویینوا به آئین زرتشتی.

در آئین زرتشتی ، مرد زن دار بر مرد بی زن و مردی که دارای اولاد باشد بر مرد بدون فرزند برتری دارد (وندیدادفرگرد چهارم بند ۳۷)

سن بلوغ در آئین مزدیسنا پانزده سالگی است و دختران پس از رسیدن به این سن میتوانند ازدواج کرده بخانه شوهر بروند. در وندیداد آمده است که : " آن مرد باید خواهر یا دختر خود را پس از رسیدن به سن پانزده سالگی باگوشواره ها بیک مردپارسا بزنی بدهد." (وندیداد، فرگرد سوم، بند ۲۴)

در آئین زرتشتی تعدد زوجات روانیست و بگرفتن یک زن تاکید شده است. همانگونه که یک زن نمیتواند در آن واحد چند شوهر داشته باشد، برای مرد هم گرفتن چند زن روانیست، مگر اینکه مرگ یا علتی دیگر در میان باشد یک نفر در صورتی میتواند با داشتن یک زن، اقدام به گرفتن زن دومی بکند که زن اولی نازا باشد و نتواند برای شوهر فرزند بدینا آورد. در چنین شرایطی مرد با موافقت زن اولی میتواند بگرفتن زن دومی اقدام کند.

با این همه احترام بر اهمیت مقام زن و تشکیل خانواده در دیانت زرتشتی، یکی از بدترین و تلخ ترین اتهامات به

زرتشتیان، اتهام ازدواج با محارم است. با تحقیق در دیانت زرتشتی ثابت میشود که این اتهامات فقط از روی تعصب مذهبی و دینی بر زرتشتیان زده شده و هنوز هم از جانب بعضی از نویسندگان متعصب بر زرتشتیان مظلوم، این حاملین پیام انسانی و اخلاقی (پندار نیک، گفتار نیک، کردار نیک) زده میشود.

آنهایی که چنین اتهامات تلخ و دور از واقعیت را به زرتشتیان نسبت میدهند، باید وجدان خود را شاهد بگیرند و از روی سند و مدرک سخن بزنند و از روی کتب مقدسه زرتشتی "اوستا"، "دینکرد" و "بندشمن" و غیره حکم و یا احکامی را که در این مورد صراحت داشته باشد نشان بدهند، نه اینکه چنین تهمت تلخ و دروغ پوچ را از زبان افراد متعصب طوطی وار تکرار کنند. در حال حاضر تعدادی از زرتشتیان مهاجر چه از ایران و چه از هندوستان در هر شهر و کشوری یافت میشوند، میتوان در این مورد واقعیت امر را از زبان خود آنها پرسید و شنید.

من در کشور سوئد، برای آشنا شدن بیشتر با زندگی زرتشتیان، گاه گاهی در جشنهای شان اشتراک میکنم. باری در این مورد با یک برگزارکننده جشن که مرد زرتشتی آگاه و با دانشی بود، سر صحبت را باز کردم و پرسیدم، او با لبخنده تلخی پاسخ داد که: این اتهام از هزار و چهار صد سال بدینسو بلا وقفه بر ما زده میشود، و میخواهند ما را مردمان بی فرهنگ و بی شعور و نادانی معرفی کنند که فرق خواهر و مادر و دختر و محارم خود را کرده نمیتوانیم، در حالی که در میان بدوی ترین انسانهای روی زمین، ازدواج با محارم پسندیده نیست، تا چه رسد به مردم زرتشتی که از تمدن ترین اقوام ایرانی به حساب میروند و در آن روزگاری که دیگران دختران خود را زنده بگور میکردند، و هزارویک بت بر ساخته از سنگ و چوب و گل را پرستش می نمودند، ما خدا را به یگانه گی شناخته بودیم و صاحب پیامبری بنام "زرتشت" و کتابی بنام "اوستا" بودیم. در دین ما زن همان مقام و حیثیتی را داشت و دارد که یک مرد دارا بود، در دین ما تعدد زوجات روا نبود و نیست، در دین ما دختر خودش حق انتخاب همسرش را داشت و دارد، پس چگونه عقل کسی قبول میکند که دین ما ازدواج با محارم را مجاز کرده است؟ در هیچ یک از متون دینی و مذهبی ما چنین دستور و حکمی وجود ندارد. پس این اتهام یک دروغ محض است و دروغ گفتن در دین ما دشمنی با خدا و بدترین گناه شمرده میشود.

شما میدانید که زرتشتیان در طول تاریخ اسلام، سرکوب شده اند و با انواع شکنجه ها، قتل عامها و توهین و تحقیرها و جزیه پردازیها و بسا فشارهای دیگر از سوی مسلمانان روبرو بوده اند تا از دین نیاکان خود برگردند و به اسلام در آیند. بسیاری از آنهایی که کارد به استخوان شان رسیده بود و طاقت شان طاق، برای رهائی از زجر و شکنجه و توهین از سوی مسلمانان مجبور به ترک دین خود شدند و اسلام را پذیرفتند و یک تعداد دیگر از دست ظلم و تعدی متعصبین مذهبی، راه هندوستان از طریق بحر در پیش گرفتند و از مرگ نجات یافتند و برخی هم در گوشه و کنار دور افتاده کشور با حسرت و محرومیت از همه حقوق شهروندی زندگی را تحمل کردند و آئین نیاکان خود را ترک نگفتند و امروز به هیچوجه در آن حدی نیستند که جلوتبلیغات و تهمت های دشمنان خود را بگیرند. دولت های اسلامی نیز مطابق دستور رهبران روحانی خود عمل میکنند و از حقوق اقلیت های مذهبی مطابق منشور حقوق بشر دفاع نمیکند، بنابراین ما در برابر دشمنان قوی تر از خود جز خموشی هیچ وسیله دیگری نداریم. والا این سخنان جز دروغ و اتهامات پوچی بیش نیستند. لطفاً بروید خود تحقیق کنید و اگر میتوانید یکبار کتاب "زناشویی در ایران باستان" را پیدا کنید و بخوانید برای درک حقیقت زناشویی زرتشتیان بشما کمک میکند.

مدتی بعد من کتاب «مراسم مذهبی و آداب زرتشتیان» نوشته موبد اردشیر آذرگشسب، را از خانم زویا، گرداننده رادیو ایران زمین در شهر گوتنبرگ سوئد دریافتم و آنرا مطالعه کردم، خوشبختانه در این کتاب فصلی در مورد آداب زناشویی میان زرتشتیان هست که بر مبنای آن مطالب ذیل تقدیم میگردد.

انواع پیوندهای زناشویی:

در میان زرتشتیان مراسم خواستگاری و نامزدی و عروسی با اندک تفاوت همان گونه است که در میان اهل تشیع ایران رواج دارد. معهذ پنج نوع پیوند زناشویی وجود دارد که بنامهای: **ایوک زن، پادشاه زن، چاکر زن، ستر زن، خودرای زن** یاد میشوند..

ایوک زن:

وقتی مردی صاحب فرزند پسر نباشد و نسل او منحصر به فرزند دختری بماند، ازدواج این دختر و یا اگر دخترانش زیاد باشد، ازدواج کوچکترین دختر زیر نام (ایوک زن) ثبت میگردد. نخستین فرزندی که از این پیوند بوجود می آید، بنام جدمادری خود یاد میگردد. با یک مثال بهتر توضیح میشود. فرض کنید پدری بنام رستم تنها دختری دارد بنام شیرین که بعد از بلوغ بایسری بنام سهراب ازدواج میکند، این ازدواج در تحت نام (ایوک زن) بسته میشود. نخستین پسر آنها که جمشید نام دارد به فرزندی جدش رستم تعیین میگردد و این پسر را جمشید رستم مینامند جمشید بهرام. نویسندگان نا آگاه غیر زرتشتی که می بینند جمشید پسر شیرین بجای اینکه جمشید بهرام خوانده شود، بنام جدش جمشید رستم نام گذاری شده، چنین می پندارند که رستم با دختر خود شیرین عروسی کرده است و زرتشتیان را به اشتباه به

از دواج با محارم متهم میکنند.

پادشاه زن :

وقتی دختری بسن بلوغ رسید و به موافقت مادر و پدر تن به ازدواج بدهد، پیوند شان بنام "پادشاه زن" بسته میشود.

چاکرزن :

اگر زنی بر اثر مرگ شوهر بیوه شده باشد و بخواهد شوهر دوم بگیرد، این پیوند دومی زیر نام "چاکرزن" صورت میگیرد. این زن از تمام حقوق و مزایای پادشاه زن برخوردار است. ولی بعد از مرگ مصارف وی درسی روزاول از طرف شوهر دومی و پس از آن مصارف وی از سوی اقارب شوهر اولی پرداخته میشود. زیرا معتقد اند که این زن در دنیای دیگر از آن شوهر اولی است.

سترزن :

وقتی جوانی بدون زن و فرزند فوت میکرد، خویشان و بستگان او می بایستی دوشیزه بی را بخرج خود بنام آن مرد متوفی زیر نام سترزن (زن نازا) بعقد زناشویی جوانی در آورند. تنها شرط این زناشویی آن بود که زوجین قبول می کردند که یکی از پسران خود را بفرزندخواندگی شخص متوفی بدهند.

خودرای زن :

به زناشویی اطلاق میشود که دختر بدون رضایت والدین با رای خود با پسر دلخواهش ازدواج کند. دختری که از دواجش زیر نام خودرای زن ثبت میشد از پدر و مادر خود ارث نمی برد.

مهریه و طلاق

در میان زرتشتیان برای زن مهریه تعیین نمیکند، و طلاق دادن اختیاری نیست، مگر در حالاتی که زندگی مشترک ممکن نباشد. زرتشتیان به این باور اند که چون پیوند زناشویی از روی اختیار صورت میگیرد، این پیوند نه تنها در جسم بلکه در روان زن و شوهر بسته میشود و زن و شوهر نه تنها در طول زندگی بستگی جدائی ناپذیر دارند، بلکه پس از مرگ نیز در دنیای آخرت باز همان نسبت زناشویی میان یک زن و شوهر بخصوص زوجی که عقد آنها بیادشاه زنی بسته شده باشد موجود است. (۶)

نگارنده در سال ۲۰۰۸ در یک محفل عروسی زن و مرد زرتشتی در شهر گوتنبرگ سوئد، اشتراک کردم و مؤبدکامران جمشیدی پارسی، هنگام عقد، از قول زرتشت اندر زهای را به عروس و داماد بیان میکرد که معنی آن کلمات را نمی دانستم. بعد از ختم مراسم عقد از وی خواستم آن اندرزها را برای من از زبان اوستائی به فارسی ترجمه کند، وی با کمال میل قبول کرد و ضمن ایمیلی آن اندرزها را برایم فرستاد، اینست آن اندرزها که هنگام عقد یک زن و مرد پارسی گفته میشود:

زرتشت : "این سخنان را به شما می گویم ای نوعروسان و ای تازه دامادان!
پندم را با اندیشه بشنوید و به یاد بسپرید و با نیروی یابش خود دریابید و به کار بندید.
پیوسته زندگی با اندیشه نیک کنید،
و هر یک از شما در راستی از دیگری پیشی گیرید ،
تا از زندگی و خانمان خوب برخوردار گردید.
ای مردان و ای زنان! این بدرستی بدانید که در این جهان دروغ فریبنده است.
از آن بگسلید و آن را مگسترانید،
و این بدانید که : آن خوشی که از تباهی و تیرگی راستی به دست آید مایه اندوه است،
و دروغ منشانی که راستی را تپاه می سازند، زندگی مینوی خویش را نابود می کنند.
هنگامی که به آیین آزادی و برابری پایبند باشید، و در زندگی زناشویی خود،
چه در تنگی و چه در فراخی با هم بجوشید و به هم مهربان باشید،
از بهترین پاداش برخوردار خواهید بود.
اما اگر اندیشه دروغ بر شما چیره گردد، و آیین آزادی و راستی را رها کنید،
با پیامد آه و افسوس روبرو خواهید گشت."

رویکردها:

- ۱- جلیل دوستخواه، اوستا، چاپ سوم، ص سی و نه پیشگفتار
- ۲- مازیار قویدل، پژوهشی در شناخت اوستا و آیین زرتشتی، ص ۸۳
- ۳- موبد اردشیر آذرگنسیپ، مراسم مذهبی و ادب زرتشتیان، چاپ، ۱۳۷۲، ص ۱۷۱
- ۴- دکتر گیگر، تمدن ایران خاوری، ترجمه دستور شهریار، ص ۱۳۱، منبع قبلی، ص ۱۷۰
- ۵- مراسم مذهبی زرتشتیان، ص ۱۷۴
- ۶- همان اثر، ص ۱۷۷- ۱۸۰

تعداد صفحات: ۴ از ۴

افغان جرمن آنلاین شما را صمیمانه به همکاری دعوت می نماید. لطفاً به آدرس ذیل با ما تماس بگیرید maqalat@afghan-german.de
نوت: مسئولیت املائی و انشائی نوشته ها به دوش خود نویسنده میباشد، خواهشمندیم مطلب خود را بعد از غور کامل بما ارسال ندارید.